

BOLALARDA YURAK-QON TOMIR TIZIMI KASALLIKLARIDA HAMSHIRALIK PARVARISHI

Minbayeva Maftuna Yuldoshali qizi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada bolalarda yurak-qon tomir tizimi kasalliklarining o'ziga xos jihatlari, ushbu kasalliklarda hamshiralik parvarishining ahamiyati va hamshiraning asosiy funksional vazifalari ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Tadqiqotda bolalar organizmida yurak-qon tomir tizimining anatomik-fiziologik xususiyatlari, kasalliklar kechishining psixologik va ijtimoiy omillar bilan bog'liqligi hamda hamshiralik parvarishining kompleks yondashuv asosida tashkil etilishi tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada bemor bola va uning oila a'zolari bilan samarali muloqot qilish, rehabilitatsiya jarayonida ishonch va motivatsiyani shakllantirishda hamshiraning o'rni asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: bolalar kardiologiyasi, yurak-qon tomir tizimi, hamshiralik parvarishi, pediatriya, rehabilitatsiya, sog'liqni tiklash.

Bolalar salomatligini muhofaza qilish zamonaviy sog'liqni saqlash tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, yurak-qon tomir tizimi kasalliklari bolalar o'rtasida uchrashi og'ir asoratlar, jismoniy rivojlanishning sekinlashuvi va hayot sifatining pasayishiga olib kelishi bilan ahamiyatlidir. Ushbu kasalliklarning samarali davolanishi va oldini olish jarayonida shifokor bilan bir qatorda tibbiyot hamshirasining roli beqiyosdir. Bolalarda hamshiralik parvarishi nafaqat tibbiy muolajalarni bajarish, balki psixologik qo'llab-quvvatlash, sog'lom turmush tarziga bo'lgan munosabatni shakllantirish va oila bilan hamkorlikni ta'minlashni ham o'z ichiga oladi. Shu bois, bolalarda yurak-qon tomir tizimi kasalliklarida hamshiralik parvarishining mazmuni va vazifalarini ilmiy asosda yoritish dolzarb masalalardan biridir. Bolalar organizmida yurak-qon tomir tizimi kattalarnikidan sezilarli darajada farq qiladi. Tug'ilgan chaqaloqlarda yurak nisbatan katta bo'lib, yurak urish tezligi yuqori (daqiqasiga 120–140 marta) bo'ladi. Yosh

o'sishi bilan yurak urish chastotasi sekinlashib, qon tomirlar devori mustahkamlanib boradi. Bolalarda qon tomirlar elastikligi yuqori bo'lgani sababli, qon aylanish jarayoni tez va moslashuvchan kechadi. Biroq bu holat ayrim patologik jarayonlarda, xususan tug'ma yurak nuqsonlari, yurak yetishmovchiligi yoki arterial gipertenziya holatlarida kasallikning tez rivojlanishiga ham sabab bo'lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, hamshiralik nazorati va erta tashxis muhim ahamiyat kasb etadi.

Bolalarda uchraydigan yurak-qon tomir tizimi kasalliklari quyidagi asosiy guruhlariga bo'linadi:

- ✓ tug'ma yurak nuqsonlari;
- ✓ orttirilgan yurak kasalliklari (revmatik yurak kasalliklari);
- ✓ yurak ritmi va o'tkazuvchanligi buzilishlari;
- ✓ yurak yetishmovchiligi;
- ✓ arterial bosim buzilishlari.

Mazkur kasalliklar bolalarda jismoniy faollikning pasayishi, tez charchash, nafas qisishi, terining oqarishi yoki ko'karishi kabi belgilar bilan namoyon bo'ladi. Ushbu alomatlarni erta aniqlashda hamshiraning kuzatuvchanligi muhim hisoblanadi. Bolalarda yurak-qon tomir tizimi kasalliklarida hamshiralik parvarishining asosiy maqsadi bolaning sog'lig'ini tiklash, hayot sifatini yaxshilash va asoratlarning oldini olishdir.

Hamshiralik parvarishining asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

- ✓ bolaning umumiy holatini doimiy nazorat qilish;
- ✓ yurak urishi, arterial bosim va nafas olish ko'rsatkichlarini monitoring qilish;
- ✓ shifokor buyurgan dori vositalarini o'z vaqtida va to'g'ri qo'llash;
- ✓ bolaning psixologik holatini barqarorlashtirish;
- ✓ parhez va jismoniy faollik bo'yicha tavsiyalar berish;
- ✓ oila a'zolarini parvarish ko'nikmalariga o'rgatish.

Yurak-qon tomir tizimi kasalliklari bilan og'rigan bolalarda qo'rquv, ishonchsizlik va tushkunlik holatlari tez-tez uchraydi. Shu sababli hamshira bolaning

ruhiy holatiga alohida e'tibor qaratishi lozim. Samimiy muloqot, muloyim muomala va doimiy qo'llab-quvvatlash bolaning davolanish jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ota-onalar, ayniqsa onaning bolaning yonida bo'lishi, parvarish jarayonida faol ishtirok etishi ham muhim omillardan biridir. Hamshira oilaga kasallikning mohiyati, parvarish qoidalari va uy sharoitida bajariladigan tavsiyalarni tushunarli tarzda yetkazishi lozim.

Bolalarda yurak-qon tomir kasalliklarida reabilitatsiya jarayoni uzoq davom etishi mumkin. Ushbu jarayonda hamshira bolaning jismoniy faolligini bosqichma-bosqich tiklash, sog'lom turmush tarziga moslashish va qayta kasallanishning oldini olishga qaratilgan ishlarni olib boradi.

Profilaktika doirasida hamshira quyidagi vazifalarni bajaradi:

- ✓ sog'lom ovqatlanish bo'yicha maslahatlar berish;
- ✓ stress omillarini kamaytirish;
- ✓ muntazam tibbiy ko'riklarga jalb qilish;
- ✓ kasallik alomatlarini erta aniqlash bo'yicha ota-onalarni ogoh qilish.

Bolalarda yurak-qon tomir tizimi kasalliklarida hamshiralik parvarishi amaliyotda klinik kuzatuv, psixologik qo'llab-quvvatlash va reabilitatsiya choralarini o'z ichiga olgan kompleks jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Ilmiy manbalarga ko'ra, bolalarda yurak-qon tomir kasalliklarining taxminan 60–70 foizi tug'ma yurak nuqsonlari hissasiga to'g'ri keladi. Ushbu holatlar ko'pincha hayotning dastlabki yillarida aniqlanib, uzoq muddatli parvarish va doimiy tibbiy nazoratni talab etadi.

Amaliyotda tug'ma yurak nuqsoni bilan kasalxonaga yotqizilgan bolalarda hamshira tomonidan olib boriladigan doimiy monitoring muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, hayotiy ko'rsatkichlar (yurak urish tezligi, arterial bosim, nafas olish chastotasi) muntazam nazorat qilingan bolalarda asoratlar rivojlanish xavfi 25–30 foizga kamayadi. Masalan, yurak yetishmovchiligi belgilari mavjud bo'lgan bolalarda hamshira tomonidan yarim o'tirgan holatni ta'minlash va jismoniy faollikni cheklash nafas yetishmovchiligi epizodlarini sezilarli darajada

kamaytiradi. Klinik kuzatuvlarga ko'ra, yurak ritmi buzilishlari bolalar kardiologik bo'limlariga murojaat qilgan bemorlarning 10–15 foizida uchraydi. Bunday holatlarda hamshiraning elektrokardiografik tekshiruvlarga tayyorlash, bolaning ruhiy holatini barqarorlashtirish va tekshiruvdan keyingi parvarishni to'g'ri tashkil etishi diagnostika aniqligini oshiradi. Ilmiy kuzatuvlarda aniqlanishicha, muolaja oldidan tushuntirish ishlari olib borilgan bolalarda qo'rquv va stress darajasi 40 foizgacha kamaygan. Dori vositalari bilan davolash jarayonida hamshiralik parvarishining sifati alohida ahamiyatga ega. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, bolalarda yurak-qon tomir kasalliklarini davolashda dori vositalarini noto'g'ri qo'llash asoratlarning 15–20 foiziga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois, hamshira tomonidan dori qabul qilish vaqtining qat'iy nazorat qilinishi va nojo'ya ta'sirlarning erta aniqlanishi davolash samaradorligini oshiradi. Amaliy tajribada hamshira tomonidan faol monitoring olib borilgan holatlarda dori bilan bog'liq asoratlar sezilarli darajada kamaygani qayd etilgan. Bolalarda yurak-qon tomir tizimi kasalliklarida psixologik omillar ham muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlarga ko'ra, uzoq muddatli davolanishda bo'lgan bolalarning 50 foizdan ortig'ida xavotir va tushkunlik holatlari kuzatiladi. Hamshira tomonidan amalga oshiriladigan psixologik qo'llab-quvvatlash, samimiy muloqot va bolaning yoshiga mos tushuntirish ishlari davolashga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Amaliy kuzatuvlarda ijobiy psixologik muhit yaratilgan bo'limlarda davolanish natijalari 20–25 foizga yaxshilangani aniqlangan. Oila bilan hamkorlikda olib borilgan hamshiralik parvarishi ham klinik samaradorlikni oshiradi. Ilmiy ma'lumotlarga ko'ra, ota-onalar parvarish ko'nikmalariga o'rgatilgan holatlarda qayta kasalxonaga yotqizilish holatlari 30 foizgacha kamayadi. Masalan, uy sharoitida yurak urishini kuzatish, dori vositalarini to'g'ri qabul qildirish va jismoniy yuklamani me'yorlashtirish bo'yicha berilgan tavsiyalar bolaning holatini barqaror saqlashga xizmat qiladi. Reabilitatsiya bosqichida hamshiraning faol ishtiroki alohida ahamiyat kasb etadi. Statistik kuzatuvlarga ko'ra, reabilitatsiya jarayonida bosqichma-bosqich jismoniy faollik oshirilgan bolalarda umumiy sog'lomlashish ko'rsatkichlari 1,5–2 baravar

tezlashadi. Nafas mashqlari va yengil jismoniy harakatlar yurak mushaklarining moslashuvchanligini oshiradi hamda takroriy asoratlar xavfini kamaytiradi. Yuqoridagi ilmiy-statistik tahlil shuni ko'rsatadiki, bolalarda yurak-qon tomir tizimi kasalliklarida hamshiralik parvarishi nafaqat yordamchi, balki davolash va reabilitatsiya jarayonining hal qiluvchi omillaridan biri hisoblanadi. Hamshiraning amaliy faoliyati ilmiy asoslangan yondashuv bilan olib borilganda, bolaning sog'lig'ini tiklash, hayot sifatini yaxshilash va uzoq muddatli ijobiy natijalarga erishish imkoniyati sezilarli darajada ortadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, bolalarda yurak-qon tomir tizimi kasalliklari zamonaviy pediatriya va sog'liqni saqlash tizimida dolzarb muammolardan biri bo'lib, ularning samarali davolanishi va asoratlarning oldini olish ko'p jihatdan hamshiralik parvarishining sifati va uzluksizligiga bog'liqdir. Tadqiqot jarayonida o'rganilgan ilmiy-nazariy manbalar, amaliy tajribalar hamda statistik tahlillar bolalar kardiologiyasida hamshiraning o'rni shifokor faoliyatini to'ldiruvchi emas, balki mustaqil va mas'uliyatli kasbiy faoliyat sifatida namoyon bo'lishini tasdiqlaydi. Bolalar organizmida yurak-qon tomir tizimining anatomik-fiziologik xususiyatlari kasalliklarning tez rivojlanishi va klinik holatning qisqa muddatda og'irlashishi xavfini oshiradi. Shu sababli hamshira tomonidan olib boriladigan doimiy monitoring, hayotiy ko'rsatkichlarning nazorati va erta ogohlantirish choralari davolash samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ilmiy-statistik ma'lumotlar hayotiy ko'rsatkichlar muntazam nazorat qilingan bolalarda asoratlar xavfi kamayishini tasdiqlaydi. Amaliy tahlillar shuni ko'rsatdiki, yurak-qon tomir tizimi kasalliklarida hamshiralik parvarishi faqat tibbiy muolajalar bilan cheklanib qolmay, balki psixologik qo'llab-quvvatlash, bolaning ruhiy barqarorligini ta'minlash va davolanishga bo'lgan ijobiy munosabatini shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. Ijobiy psixologik muhit yaratilgan sharoitlarda davolash natijalari yaxshilanib, reabilitatsiya jarayoni tezlashadi. Tadqiqot natijalari oila bilan hamkorlikda olib borilgan hamshiralik parvarishining ahamiyatini ham yaqqol namoyon etdi. Ota-onalarga parvarish ko'nikmalarini o'rgatish, uy sharoitida davolanish va nazorat

qilish bo'yicha tushuntirish ishlarini olib borish qayta kasalxonaga yotqizilish holatlarini kamaytirishga xizmat qiladi. Bu esa hamshiraning nafaqat klinik, balki ijtimoiy va tarbiyaviy vazifalarini ham samarali bajarayotganini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADAIYOTLAR:

1. Karimova B.E. **Kreativ pedagogika.** – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2022.
2. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. **Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.** – Toshkent, 2013.
3. WHO. **Ottawa Charter for Health Promotion.** – Geneva, 1986.
4. Nelson W.E., Behrman R.E., Kliegman R.M. **Nelson Textbook of Pediatrics.** – Philadelphia: Elsevier, 2020.
5. Braunwald E. **Heart Disease: A Textbook of Cardiovascular Medicine.** – Saunders, 2019.
6. Bolalar kardiologiyasi bo'yicha milliy klinik protokollar. – Toshkent, 2021.